

TINE

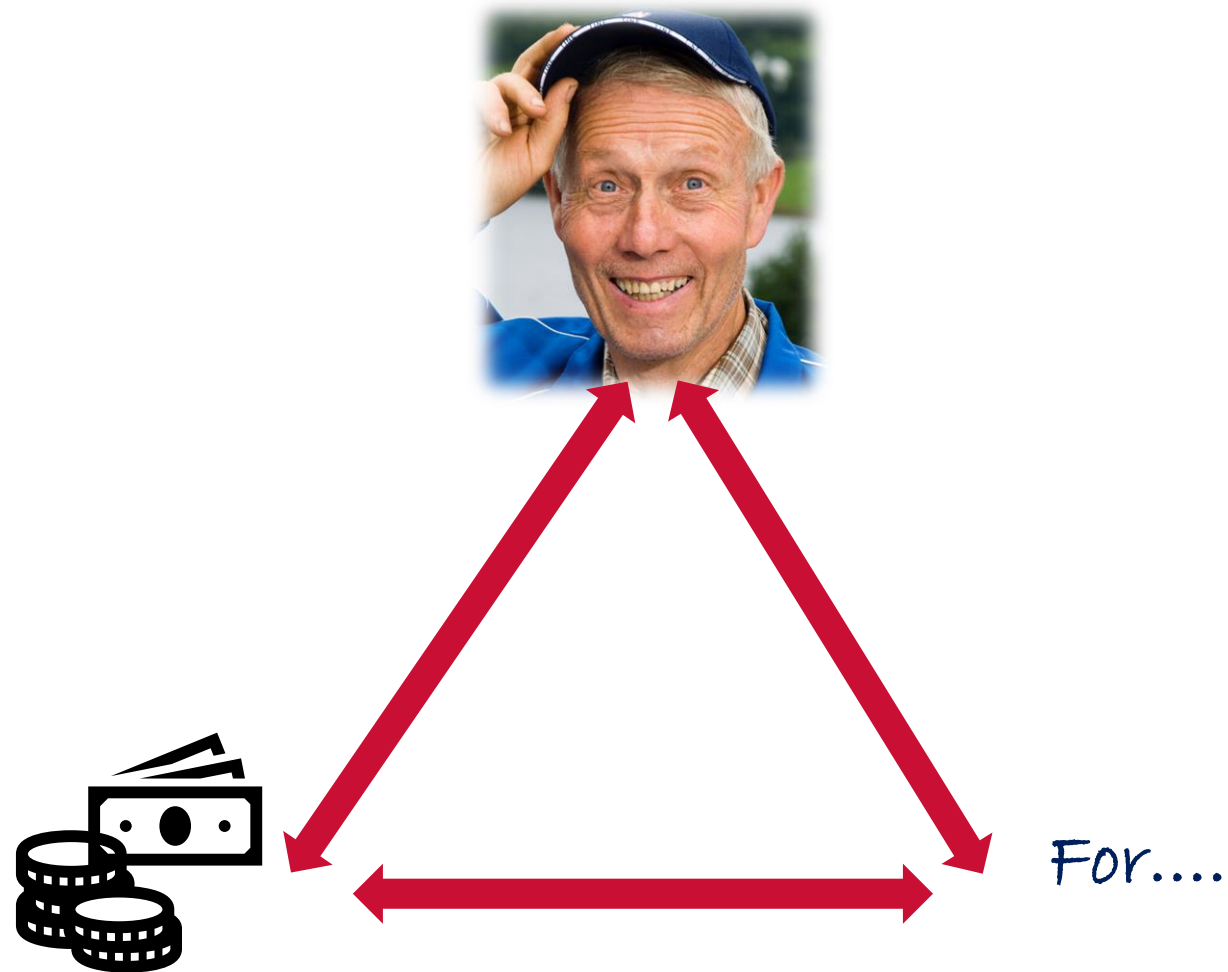
Økonomi

Agenda

- **Motivasjon for å investere**
- **Argumenter for å investere**
- **Konsekvenser ved investering**
- **Økonomirådgiving i TINE**
- **Hvordan få råd til å investere?**
- **Proessen bruksutbygging**

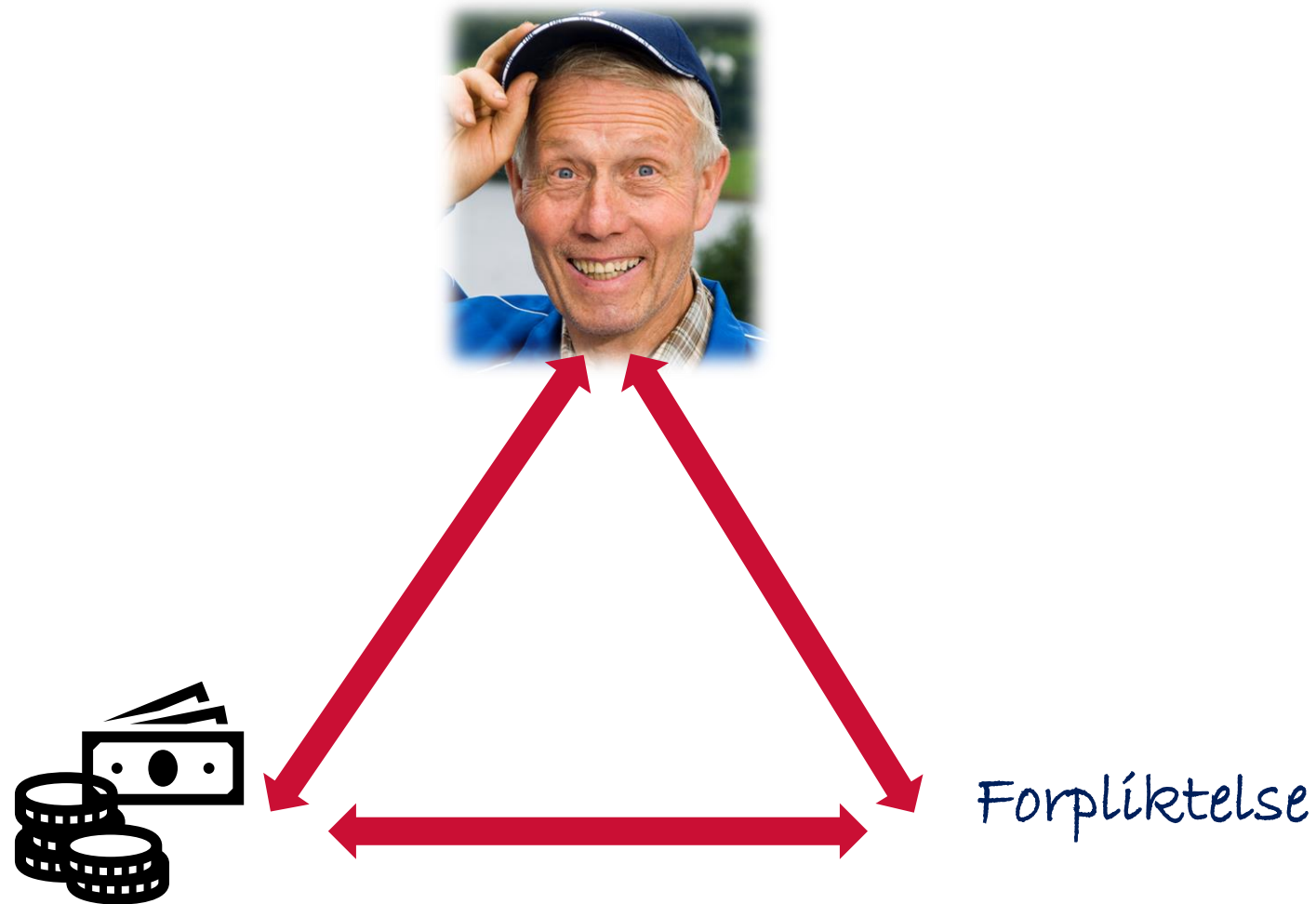

Hva er din motivasjon for å investere?

Hva er din motivasjon for å investere?

Argumenter for å investere

Investering er en utgift som forventes å lede til fremtidig avkastning

RISIKO

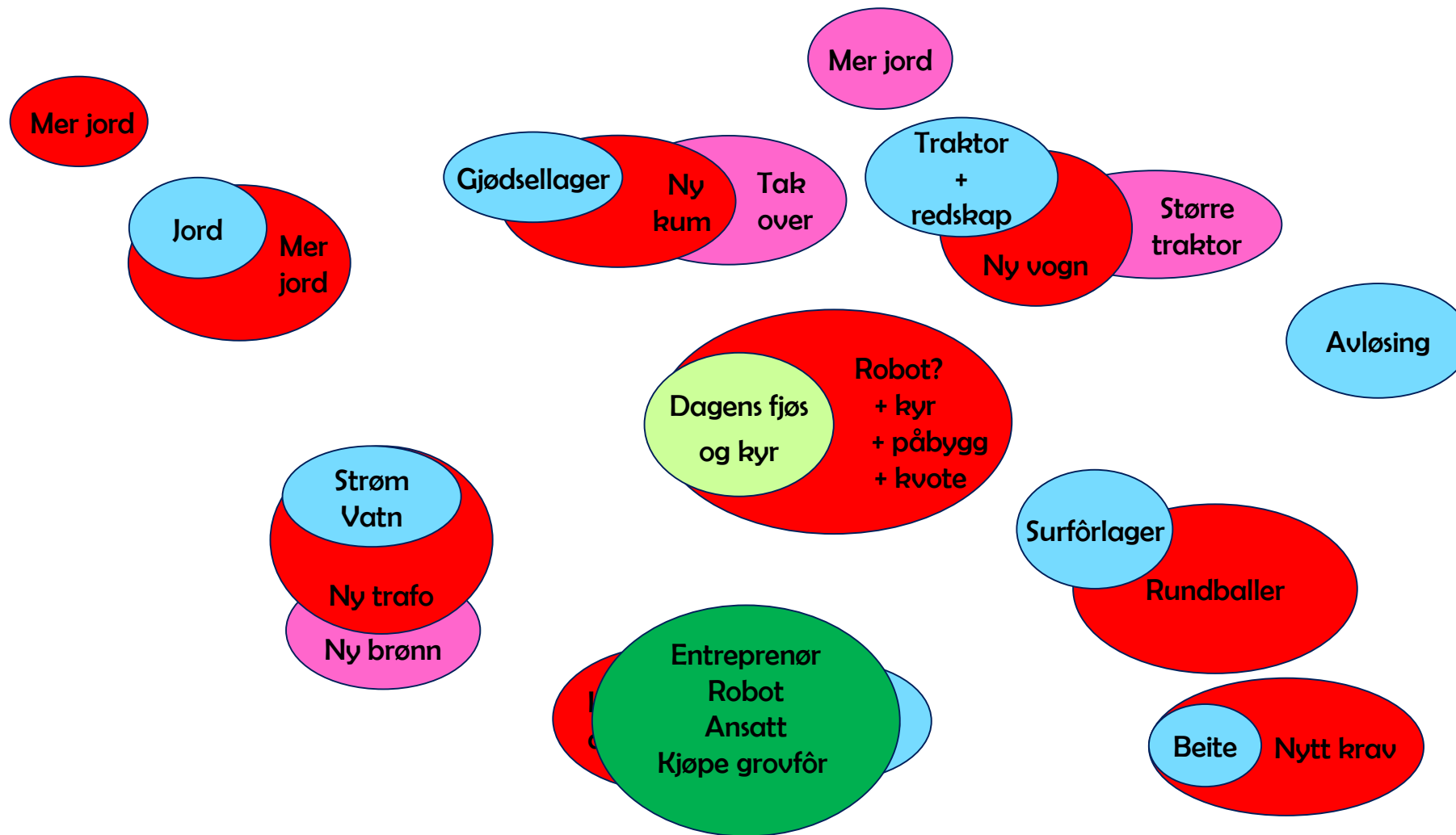
Hva investerer vi i?

- Penger
- Tid
  - Familie
  - Venner
  - Dyrevelferd

Konsekvenstrappa

Økonomisk handlingsrom

Stor forskjell mellom bruk – ikke sammenligne deg med naboen.

- Dagens gjeldssituasjon
- Leasingavtaler
- Andel leiejord
- Kvoteleie
- Maskinsamarbeid
- Privatforbruk

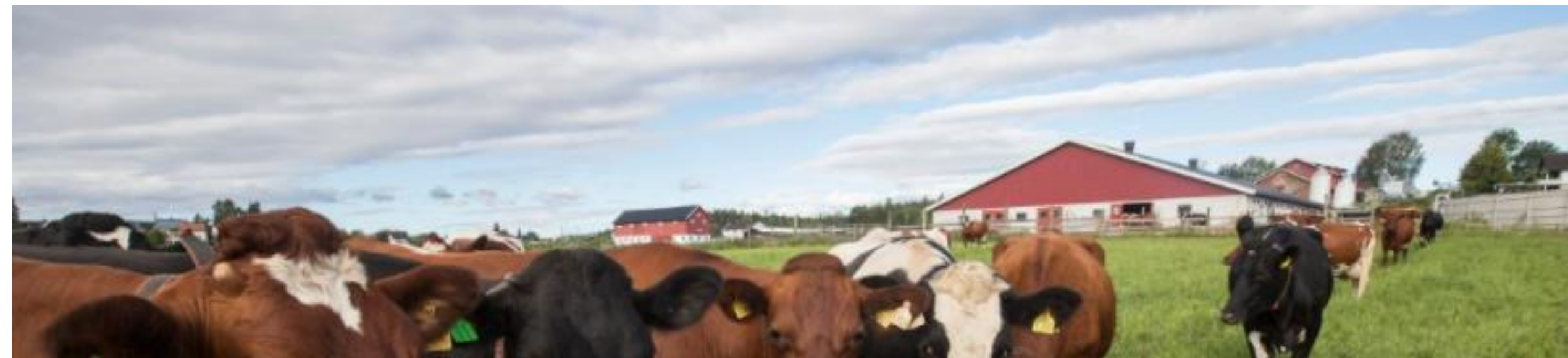
Husk at investering i maskiner kan begrense muligheten for å investere i bygg

Veivalg

1. Hva er dine ønsker for fremtiden?
2. Ressurskartlegging
3. Veie alternativer mot hverandre
4. Iverksette

Virkemidler

Simuler ulike driftsretninger!

Simuler investeringer og drift

ØRT (økonomisk Rådgiving i TINE)

- Simulere ulike produksjonsvalg (ulike kvote, areal, antall dyr og hvordan de virker på hverandre)
- Kartlegge gårdens ressursgrunnlag og fôrbehov
- Finne grunnlaget for driftsplan
- Planlegge produksjonen

Virkemidler

Simuler ulike driftsretninger!

ØRT (økonomisk Rådgiving i TINE)

- Simulere ulike produksjonsvalg (ulike kvote, areal, antall dyr og hvordan de virker på hverandre)
- Kartlegge gårdens ressursgrunnlag og fôrbehov
- Finne grunnlaget for driftsplan
- Planlegge produksjonen

Simuler investeringer og drift

Driftsplan

- Simulere ulike investeringsvalg
- Kan se på gården som helhet med blant annet privat gjeld og samboers lønnsinntekt
- Kartlegge hvor mye ny gjeld bonden kan håndtere
- Driftsplan bør være det første som lages i en investeringsprosess
  - En driftsplan gir oss svar på om prosjektet er realistisk, og om vi kan gå videre i planleggingsfasen

Bank og Innovasjon Norge benytter driftsplanen til å vurdere om de skal gi lån og tilskudd til deg som bonde / bedrift

Hvordan få økonomi til å bygge fjøs?

Det «normale» er at det er den økte produksjonen som finansierer investeringen

	Før bygging
Inntekter (inkl. tilskudd)	2 000
- Variable kostnader	700
= Dekningsbidrag	1 300
- Faste kostnader (inkl. avskrivninger)	900
= Driftsoverskudd	400
- Renteutgifter	100
= Nettoinntekt	300
+ Avskrivninger	100
- Avdrag	140
= Privat, skatt og sparing	260

	Etter bygging
Inntekter (inkl. tilskudd)	3 000
- Variable kostnader	1 050
= Dekningsbidrag	1 950
- Faste kostnader (inkl. avskrivninger)	1 350
= Driftsoverskudd	600
- Renteutgifter	340
= Nettoinntekt	260
+ Avskrivninger	550
- Avdrag	550
= Privat, skatt og sparing	260

Alternativer til økt produksjon

- Øke inntektene
- Redusere variable kostnader
- Redusere faste kostnader
- Redusere privatforbruk eller red. sparing
- Dersom en skal være med videre som melkeprodusent **MÅ** drifta være bra – forskjellen mellom god og dårlig drift **ER** flere hundre tusen pr år.

Stor variasjon i driftsøkonomi

En «måleenhet» er Dekningsbidrag pr. årsku.

Her DB/årsku melk u/oppdrett (uten tilskudd):

Variasjon i DB/årsku mellom «alle».

kr 10 000 – kr 37 000 differanse kr 27 000 pr. årsku

Men de fleste ligger her (85-90 %):

kr 16 000 – kr 33 000 differanse kr 17 000 pr. årsku

Årsaker relatert både til drift og rammebetingelser

Sterk sammenheng mellom årsavdrått og DB/årsku.

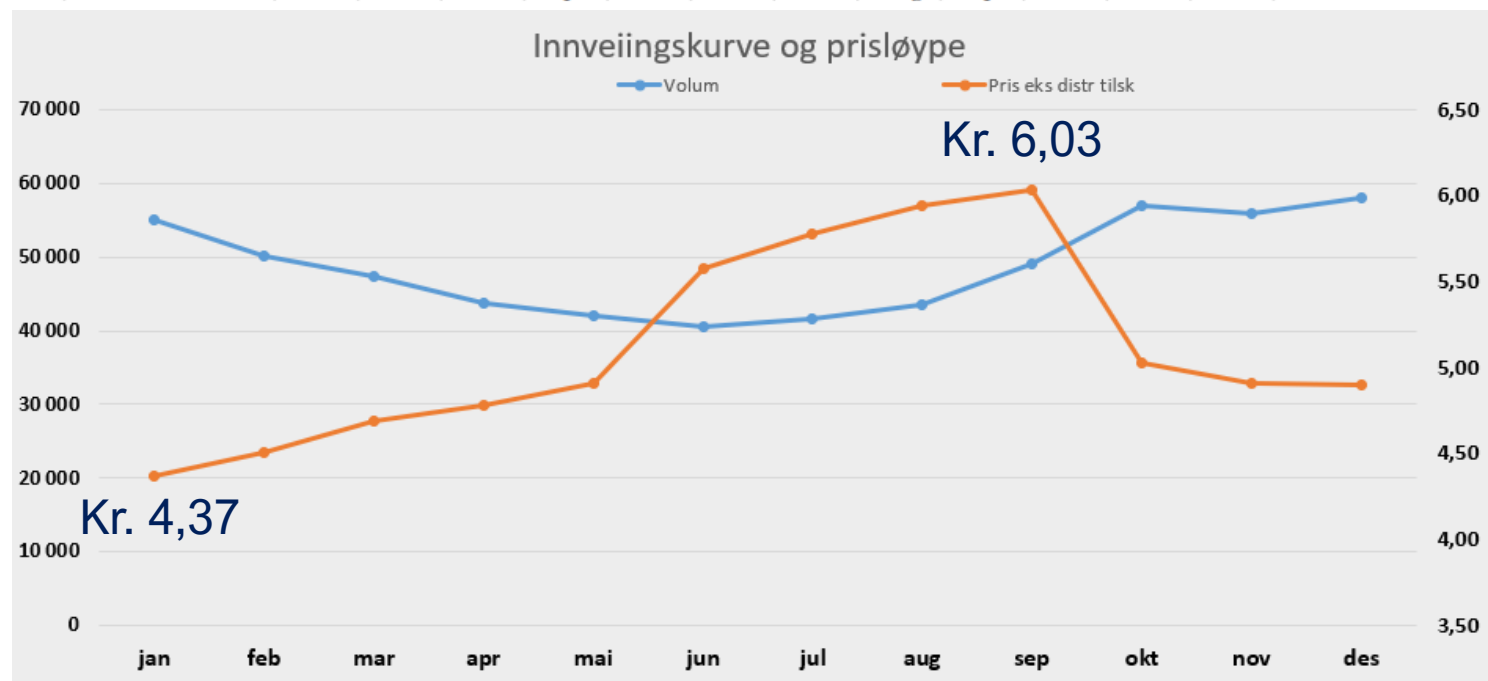
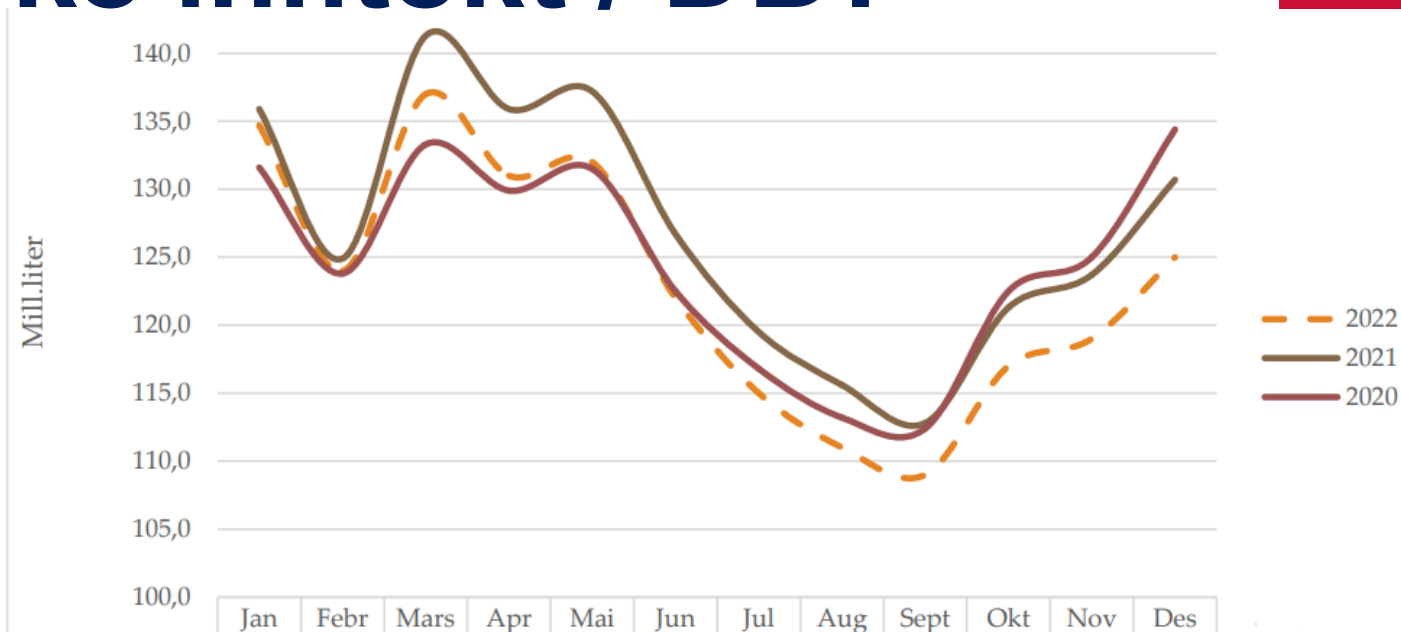
En forbedring i dekningsbidrag på f.eks. kr 8 000 pr. årsku utgjør kr 200 000 i økt DB for et bruk med 25 årskyr!

Hvordan øke inntekt / DB?

- Melkelevering, kvalitet og TS
  - Sommermelk
  - Fett %
  - Økologisk
  - Elitemelk
- Kjøtt
- Nisjeprodukter
- Andre produksjoner
- Lønnsinntekt

Hvordan øke inntekt / DB?

- Melkelevering, kvalitet og TS

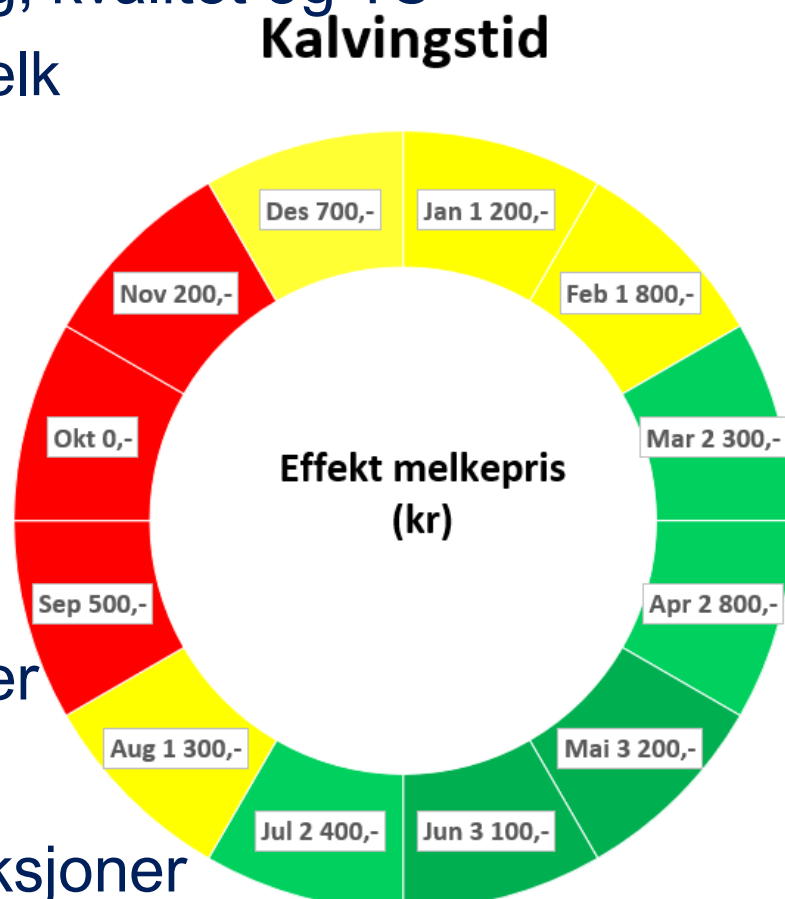
- Sommermelk
- Fett %
- Økologisk
- Elitemelk

- Kjøtt

- Nisjeprodukter

- Andre produksjoner

- Lønnsinntekt

Sone
Landet

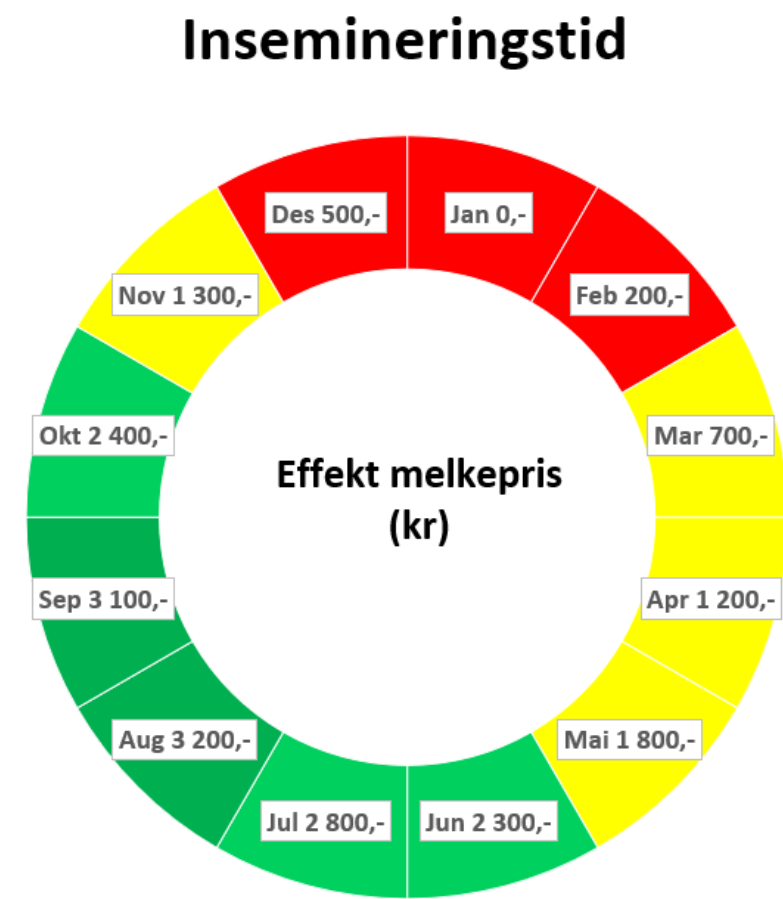
Leveranse
7 000

Basert på normal laktasjonskurve med 60 dager sintid.

Antatt:
Kalving er 1. i måneden

Hvordan bruke arket:
Velg først sone ved å klikke på ruten, og så legg inn forventet mjølkeleveranse. Du kan velge å legge inn leveranse pr ku, eller leveranse for hele besetningen.

Prisdifferensieringene er

Redusere variable kostnader

- **Grovfôr - økt mengde og red. kostnad**
  - Utnytte eget grovfôr
- **Redusert bruk av kraftfôr**
- **Redusert bruk av div. variable kostnader**

Hva betyr god drift? eksempel rekruttering

- **Oppdrettskostnader**
kr 10-20 000
- **Kjøp av drektige livkviger**
kr 20-25 000

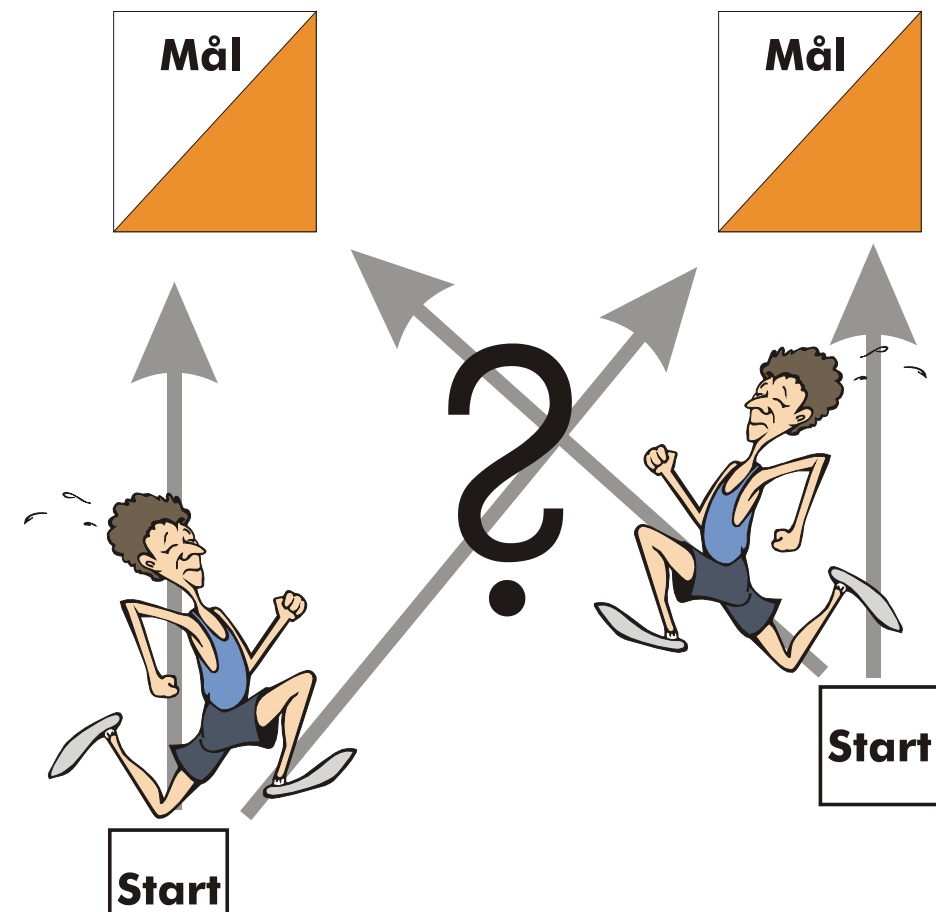

	Gård 1. God fruktbarhet, rimelig kvigeoppdrett	Gård 2. Dårlig fruktbarhet, dyrt kvigeoppdrett	Gevinst ved god drift
Antall årskr	25	25	
Kalvinger per årsku	1,32	0,96	Større produksjon per årsku
Antall kalver per år	33 stk	24 stk	9 kalver per år
Antall kvigekalver per år	16 stk	10 stk	6 flere egenrekrutterte kvigekalver
Antall utragerte kyr per år	11 stk	13 stk	2 færre utrageringer
Oppdrettkostnad per kvige	13 000 kr	18 000 kr	5 000 per kvige i redusert kostnad
Verdi utrangerte kyr og kviger	19 000 kr	12 000kr	7 000 kr
Innkjøpte kviger	0	22 000 kr (6 stk)	Ingen utgift ved god egenrekruttering
	Differanse kr 230 000 ...		

Med 25 årskyr og melkekvote på 200 000 liter → kr 1,15 pr. liter eller kr 9 200 pr. årsku

Start allerede nå!

- Prioriter sommermelk
- Oppnå høyest mulig betaling på dine leveranser
- Lag deg gode innkjøpsrutiner
- Bruk mer egenprodusert hurtighøstet grovfôr
- Regn på om du driver optimalt
- Fôr kalvene med melk hvis målet er å holde på kutallet
- Kukontrollen er viktig for å vite hvor en skal starte
- Målene er lettere å oppnå dersom de er uttalt

Ønsket prosess - Bruksutbygging

1. Økonomisk gjennomgang av ressursene på bruket, og av bruker/produsent.
  1. Veivalg – vil du dette?
  2. ØRT
  3. Driftsplan
2. Forprosjektering (tegninger)
3. Kostnadsoverslag opp mot driftsplan (her må jobbes litt parallelt med fase 1)
4. Kontakt banken(e) mtp. lån
5. Søknad til Innovasjon Norge/Byggesøknad
6. Byggeledelse:
  1. Anbuds/tilbudsinnhenting med gjennomganger og forhandlinger (Byggeledelse)
  2. Kontraktinngåelser (husk bruk Norsk Standard, NS 8406 og 8407)
  3. Byggemøter/framdrift (før og under byggeprosessen)
  4. Attestering av fakturaer fra entreprenører
  5. Reklamasjon- og garantibefaringer
  6. Ferdigattest/overtakelse

Vi kan tilby veivalg og økonomirådgiving

Hvilken type rådgiving	 Norsk Landbruksrådgiving	 TINE
Veivalg	X	X
Eierskifte	X	X
Optimalisering av drifta (ØRT, TINE Lønnsomhetsanalyse, TINE Produksjonsprognose)		X
Driftsplanlegging	X	X
Likviditetsbudsjett (månedsbasert)	X	X
Bygningsplanlegging	X	X
Byggeledelse	X	X
HMS ved byggeprosjekt (SHA-plan)	X	X
Grovfôrøkonomi	X	X
Grovfôrdyrking	X	
Grovfôrproduksjon	X	X
Kjellerinspeksjoner/tilstandsvurdering bygg	X	

Økonomi

Agenda

- **Motivasjon for å investere**
- **Argumenter for å investere**
- **Konsekvenser ved investering**
- **Økonomirådgiving i TINE**
- **Hvordan få råd til å investere?**
- **Proessen bruksutbygging**